

فعالان علم و فناوری در گفت‌وگو با «فرهیختگان» وضعیت تامین مالی تحقیق و توسعه کشور را آسیب‌شناسی کردند

خروجی پژوهشگاه‌های دولتی به بازار منتهی نمی‌شود

زهرا رضائی -فاطمه طاری‌بخش گروه دانشگاه

سهم ۰٫۳۲ درصدی سهم تحقیق و پژوهش از تولید ناخالص داخلی در سال ۹۹ که حلا طی پیش‌بینی‌ها به ۰٫۲۴ درصد برای امسال رسیده، نشان می‌دهد مسیر ریل‌گذاری بودجه‌ریزی پژوهش در کشور درست نیست و عملاً بودجه‌ریزی در این حوزه قطره‌چکائی انجام می‌شود. از طرف دیگر همین بودجه هم به دلیل عدم برقراری ارتباط درست میان دانشگاه با بخش‌های صنعتی و غیرصنعتی کشور، باعث شده تا درنهایت خروجی قراردادهای پژوهشی تعریف شده آن‌طور که انتظار می‌رود به رفع چالش‌ها منتهی نشده و جامعه بهره‌کافی از دستاوردهای این حوزه نبرد.
بحث پژوهش و تأکید به ایجاد ارتباط میان دانشگاه‌ها با صنعت و جامعه موضوعی است که طی سال‌های اخیر مورد تأکید مسئولان قرار گرفته، اما هنوز سنگ‌بنای درست این حوزه بنا نشده است. در ادامه به سراغ معاون نوآوری و توسعه فناوری صنعتی نوآوری و شکوفایی ریاست جمهوری و معاونان پژوهشی دو تن از دانشگاه‌ها رفتیم تا از چرایی سهم اندک تحقیق و توسعه از تولید ناخالص داخلی بگویند.

معاون نوآوری و توسعه فناوری صندوق نوآوری و شکوفایی ریاست جمهوری:
«تنها راه، اضافه شدن بخش خصوصی به حوزه تحقیق و توسعه است»

رضاقربانی‌زین، معاون نوآوری و توسعه فناوری صندوق نوآوری و شکوفایی ریاست جمهوری گفت: «اگر بخواهیم کلام موضوع را تحلیل کنیم، باید عنوان کرد در دنیا بیشترین تحقیق و توسعه از سوی بخش خصوصی صورت می‌گیرد؛ چراکه به‌صورت مستقیم با درآمد آنها در ارتباط است. یعنی اگر شرکتی درصد مشخصی از درآمدش را صرف تحقیق و توسعه نکند، از بازار در دنیا جا خواهد ماند. اما در کشور ما چون بخش خصوصی خیلی توانمند نیست و اقتصاد صیغه و سابقه دولتی دارد، پژوهشگاه‌ها هم دولتی شده و در چنین پژوهشگاه‌هایی الزامی برای اینکه خروجی پژوهش به درآمد و بازار منتهی شود، وجود ندارد و عملاًیک کار اداری تلقی می‌شود. پژوهش‌های مفصلی انجام شده اما سازوکاری برای به نتیجه رسیدن و تجاری شدن

آنها وجود ندارد و همین مساله تصویر مثبتی ایجاد نمی‌کند.» او ادامه داد: «نکته دیگر اینکه چون دولت با کمبود بودجه مواجه است شاهد هستیم که مشکلات این حوزه هم مضاعف می‌شود. تنها راه این است که ما بخش خصوصی را وارد حوزه کرده و این بخش هم متناسب با افزایش درآمدش، نیاز به تحقیق و توسعه داشته باشد. این باعث می‌شود تا درصد قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی به حوزه تحقیق و پژوهش اختصاص پیدا کند.» معاون نوآوری و توسعه فناوری صندوق نوآوری و شکوفایی ریاست جمهوری تصریح کرد: «اگر بتوانیم رانت‌های اقتصادی را کاهش داده و نیاز به نوآوری و تحقیق و توسعه را در بازار کشور افزایش دهیم، باعث می‌شود بنگاه‌ها به‌صورت طبیعی به این سمت حرکت کنند. به‌عنوان مثال فرض کنید اگر رانت انرژی‌ای که در کشور وجود دارد و انرژی به‌صورت ارزان در اختیار صنایع قرار می‌گیرد، را با سازوکارهای معقول محدود کنیم، طبیعتاً صنایع به‌دنبال نوسازی و بهینه‌سازی مصرف انرژی حرکت می‌کنند و انبوهی از تقاضای مرتبط با این حوزه ایجاد خواهد شد. اما درحال حاضر به دلیل ارزان بودن انرژی، اصلاً نیازی به این کار از سوی صنایع وجود ندارد.»

قربانی‌زین تصریح کرد: «طرف حساب صندوق نوآوری و شکوفایی، صرفاً بخش خصوصی است یعنی یکی از شرایط دانش‌بنیان شدن این است که آنها باید خصوصی باشد و همه خدمات و حمایت‌ما نیز مرتبط با این حوزه است. این کمک هزینه تحقیق و توسعه گرنت فناوری هم که تعریف شده در همین راستاست، یعنی این گرنت به کمک شرکت‌های خصوصی می‌آید تا از این طریق پژوهش مشترک با دانشگاه سامان داده شده و این شرکت‌ها بتوانند از این ظرفیت کمک کنند.» او خاطرنشان کرد: «همچنین در قانون جهش تولید دانش‌بنیان هم ظرفیت‌های خوبی برای تحقیق و توسعه لحاظ شده که ازجمله آن می‌توان به اعتبار مالیاتی و صندوق‌های سرمایه‌گذار شرکت‌های دانش‌بنیان اشاره کرد که این ظرفیت را برای شرکت‌های خصوصی گسترش می‌دهند.»

معاون پژوهشی و فناوری دانشگاه شهید بهشتی:

«نمی‌توان با کمترین بودجه پژوهشی بیشترین کارآمدی را داشت»

سید‌مهزی حمیدی‌سنگدھی، معاون پژوهشی و فناوری دانشگاه شهید

در پنجاه‌ونهمین اجلاس معاونان پژوهش و فناوری دانشگاه‌ها چه گذشت؟

بهشتی درباره چرایی عدم‌تخصیص بودجه‌های پایین به حوزه تحقیق و پژوهش گفت: «متأسفانه هنوز معنی تحقیق و پژوهش در کشور ما به‌طور کامل مشخص نشده است. طی سال‌های اخیر با سفارش‌هایی که از سوی مقام‌معمورهبری صورت گرفته و حمایت‌های دولتی، تلاش شده تا ارتباط جامعه و صنعت با دانشگاه را پررنگ کنند؛ تااز این طریق پژوهشگران بتوانند مشکلات کشور را حل کنند. واقعیت این است که امروز دیگر فرصت آن نیست که بنشینیم تنها چند معادله را حل کنیم؛ هرچند وظیفه پژوهشگران این کار است اما باید معادله‌ای را حل کنند که درنهایت به حل یک مساله منجر شود.» او ادامه داد: «تا امروز تحقیق و توسعه به شکل جدی در کشور ما دنبال نمی‌شد. یعنی این‌طور نبود که صنعت وارد دانشگاه شود و از آن بخواهد که مشکلاتش را حل کند. به‌طور مثال بگویید می‌خواهد از چاه نفت بیشترین کارآمدی را داشته باشد و پیشنهاد دانشگاه در این زمینه چیست؟ عملاًکارهای صورت گرفته از طریق R&Dهایی بود که از سوی شرکت‌های بزرگ و در خارج از محیط دانشگاهی انجام می‌دادند، اما امروز کمی روئند این حوزه بهتر شده است. البته هنوز فاصله بسیار معناداری در این زمینه داریم و نمی‌توان گفت‌کشوری با کمترین بودجه پژوهشی، بیشترین کارآمدی را داشته باشد؛ هر چند که تلاش‌های زیادی صورت گرفته و وزارت علوم در دوره جدید هم سعی کرده تا بودجه‌های بیشتری برای حوزه پژوهش دانشگاه‌ها تأمین کند.»

معاون پژوهشی و فناوری دانشگاه شهید بهشتی تأکید کرد: «هنوز فاصله زیادی برای برقراری ارتباط امن بین جامعه و صنعت با دانشگاه وجود دارد. خوشبختانه با قانون ماده ۱۳ جهش دانش‌بنیان که به تازگی هم به نوعی تصویب شده، قدم خوبی در این زمینه صورت گرفته است. شرکت‌های خصوصی و دولتی هم می‌توانند مالیات‌شان را در دانشگاه‌ها در راستای R&D هزینه کنند. البته هنوز اعتماد کامل در این زمینه وجود ندارد، اما شروع خوبی را در این زمینه داشته‌ایم و چندین شرکت بزرگ مالیات‌هایشان را به دانشگاه‌ها آورده‌اند و در حال هزینه‌کرد در حوزه R&D هستند.» حمیدی‌سنگدھی خاطرنشان کرد: «این‌کار باعث شده تااز یک سو شرکت‌ها مالیاتی نپردازند و در مقابل هم بتوانند مالیات را در حوزه R&D هزینه کنند و این مساله می‌تواند اتفاق خوبی را رقم بزند. البته این اتفاق تازه صورت شروع شده اما می‌تواند قدم خوبی باشد و امیدوارم این کار بتواند اثرگذار باشد.»

معاون پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی:

«در مواجهه با کسری

بودجه پژوهش راکاهش می‌دهند

داود حسین‌پور، معاون پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی با بیان اینکه فرهنگ تحقیق و توسعه در کشور ما ایجاد نشده، گفت: «یعنی اینکه مسئولان هنوز به این قطعیت نرسیده‌اند که پژوهش مبنای تصمیم‌سازی باشد و پیشرفت کشور به این حوزه بستگی دارد. به همین دلیل هر گاه با کسری بودجه روبه‌رو می‌شوند، در اولین قدم بودجه پژوهش راکاهش می‌دهند. همچنین پایه بودجه پژوهشی در کشور بسیار کم است و این خود مشکل ایجاد کرده است.» او در همین زمینه افزود: «پیش‌تر قرار بود که درصدی از بودجه دانشگاه‌ها به حوزه پژوهش تخصیص داده شود، اما این میزان به دلیل کمبود منابع سازمان برنامه و بودجه محقق نشد و عملاً در برخی موارد به یک درصد هم نرسید؛ بودجه‌ای که باعث شد دانشگاه‌ها با مشکلات جدی در حوزه آزمایشگاه‌ها، تجهیزات آزمایشگاهی و اجرای طرح‌هایی که می‌توانست در مرز دانش باشد، روبه‌رو شوند.» معاون پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی تصریح کرد: «خوشبختانه امروز یک کار خوبی با حمایت دولت و وزارت علوم صورت گرفته‌مبنی براینکه بودجه پژوهش برای سال آینده ۱۵ درصد بودجه دانشگاه‌ها باشد؛ اگر این مساله به‌درستی تخصیص پیدا کرده و برای پژوهش هزینه شود، حتماً حوزه پژوهش در کشور پا می‌گیرد. با این حال باید به این نکته توجه شود که مجلس تنها کمک‌ی به این حوزه نکرد، بلکه اعلام شد طرح‌های پژوهشی و تحقیقاتی باید مالیات پلکانی داشته باشد و عملاً ۳۰ درصد باید مالیات از طریق این حوزه داده شود.» حسین‌پور افزود: «هرچند به هر حال بودجه پژوهش و مالیات این حوزه هم از سویی دولت پرداخت می‌شود یعنی اگر پژوهشگر بخواهد ۳۰ درصد مالیات این حوزه را بپردازد، این افزایش هزینه به خود دستگاه تحمیل می‌شود و مبلغ طرح‌های پژوهشی افزایش می‌یابد؛ اما به هر حال این کار یک مانعی برای این حوزه شده و اسانتاید تمایلی به این کار ندارند.» او خاطرنشان کرد: «وقتی وضعیت بودجه پژوهشی را با کشورهای حاشیه خلیج فارس مقایسه می‌کنیم، کمترین رقم بودجه برای دانشگاه‌های داخل است. بااین حال اگر سال آینده ۱۵ درصد بودجه به پژوهش تخصیص یابد کمی پایه پولی پژوهش ارتقا پیدا خواهد کرد.»

FARHIKHEGANDAAILY

تا پایان این‌سال تحصیلی حمایت کنند.» وی گفت: «همه دبیرهای انجمن‌های علمی دانشگاه‌های کشور را در یک گردمایی هفته آینده در شهرک علمی تحقیقاتی اصفهان دعوت کرده‌ایم تا بتوانیم هماهنگ‌تر برای این افراد برنامه‌ریزی کنیم.»

«سقف حمایت‌ها

به ۴ و نیم میلیارد تومان رسیده است

علی محمد سلطانی، رئیس بنیاد ملی علم ایران نیز در ادامه این مراسم اظهار کرد: «امسال بیش از ۲۶۰ طرح ورودی و ۸۰۰ طرح تصویب شده داشته‌ایم. البته وقتی طرح‌ها بیشتر می‌شود داوری‌ها هم سخت‌گیرانه‌تر می‌شود ولی سعی داریم شاخص‌ترین پژوهش‌ها را حمایت کنیم.» وی به تغییرات بنیاد علم پرداخت و گفت: «سقف حمایت‌ها امسال نسبت به سال‌های قبل افزایش یافته و سقف حمایت‌ها از ۱۸۰ میلیون تا ۴ و نیم میلیارد تومان رسیده است. بنیاد فراخوان‌هایی بر اساس اسناد بالادستی اعلام می‌کند، بر ماموریت‌گرایی دانشگاه‌ها نیز تأکید داریم، حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان در بازار و تحقیق و توسعه نیز مدنظر است که آن را به دانشگاه‌ها انرجاع می‌دهیم.» رئیس بنیاد ملی علم ایران یادآور شد: «در ساختار جدید بنیاد ملی علم ۲۰ درصد حمایت‌ها مستمر و به‌صورت افقی است ولی ۸۰ درصد از حمایت‌ها بر اساس نیازهای کشور و فراخوان‌ها خواهد بود. برنامه‌ها و فراخوان‌های در سایت اطلاع‌رسانی می‌شود؛ برای نمونه در حوزه‌های انقلاب زیستی، کوانتوم و پژوهش‌های علوم انسانی در زمینه‌های وحدت ملی، هويت ملی ایرانیان، فضای مجازی و سرمایه اجتماعی فراخوان داشته‌ایم.» سلطانی یادآور شد: «طرح‌های پژوهشی چند تخصصی هم داشته‌ایم که طرح‌ها تا سالی یک میلیارد تومان حمایت می‌شوند؛ ولی حداقل سه استاد برجسته از رشته‌های مختلف باید آن را ارائه دهند؛ این فراخوان هم اکنون باز است. پژوهش‌های عمیق شرکت‌های دانش‌بنیان شکل دیگری از حمایت‌های ماست. ۱۸۰ فراخوان در این شاخص داشتیم که ارزش کلی آنها ۵۵ میلیارد تومان است.» او گفت: «در حوزه ماموریت‌گرایی دانشگاه‌ها نیز اگر دانشگاهی بتواند هیات‌رئیس‌ه و هیات‌امنا ماموریتی تعیین کند از آن ماموریت حمایت می‌کنیم، به‌صورتی‌که اسنادان برجسته آن دانشگاه نیز در این طرح‌های ماموریت‌گرا حضور داشته باشند.»

ظرفیت جذب اعضای هیات علمی

۲ برابر شد

رئیس مرکز نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت وزارت علوم گفت: «ظرفیت جذب اعضای هیات علمی نسبت به سال گذشته با همکاری که صورت گرفته دوبرابر شده است.» روح‌الله رازینی گفت: «یکی از فرآیندهایی که شاید جزه فرآیندهای کم‌کارایی بود، موضوع جذب اعضای هیات علمی بود که به‌زودی فراخوان دوم جذب اعضای هیات علمی در سال جاری را خواهیم داشت.» وی ادامه داد: «ما امسال می‌توانیم ادعا کنیم این فرآیند با همکاری واحد‌های ذی‌ربط وزارت علوم کاهش زمان قابل‌ملاحظه‌ای داشت. یکی از اعتراضاتی که بعضاً داوطلبان دانشند زمان انتظار زیاد برای جذب به‌عنوان عضو هیات علمی بود.» رئیس مرکز نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت وزارت علوم اظهار کرد: «امسال خوشحالم که عرض کنیم این ظرفیت جذب و زمان جذب نسبت به سال گذشته با همکاری که صورت گرفته دوبرابر شده است، یعنی میزان جذب امسال دوبرابر نسبت به سال قبل شده است.»

فرهیختگان